

2. *Utrum detur voluntatis actus supernaturalis indifferens secundum suam speciem.*
3. *Utrum detur actus voluntatis indifferens in individuo.*
- conformari debeat divinæ disponenti de actibus ipsius humanæ.
3. *Utrum humana voluntas debeat conformari divinæ volenti alia objecta extra actus ipsius voluntatis.*

DISPUTATIO X.

DE BONITATE ET MALITIA FORMALI EXTERNORUM ACTUUM HUMANORUM, COMPLECTENS SECTIONES DUAS.

1. *Utrum actus externus humanus sit bonus, vel malus solum per denominationem ab interno, ideoque nullam ei addat bonitatem et malitiam.*
2. *Quid conferant actus externi ad bonos, vel malos mores hominum.*

DISPUTATIO XI.

DE PRIMA SEU REMOTA REGULA BONITATIS, VEL MALITIE HUMANORUM ACTUUM, QUÆ EST VOLUNTAS DEI, SEU LEX ÆTERNA, CONTINENS SECTIONES TRES.

1. *Quibus modis possit humana voluntas esse conformis, vel difformis divinæ.*
2. *Utrum voluntas humana, ut sit recta,*

DISPUTATIO XII.

DE PROXIMA REGULA BONITATIS, ET MALITIE HUMANORUM ACTUUM, QUÆ EST RECTA RATIO, SEU CONSCIENTIA, CONTINENS SECTIONES SEPTEM.

1. *Quid sit conscientia.*
2. *Quotuplex sit conscientia.*
3. *Quenam conscientia sufficiat ad recte operandum.*
4. *Quod iudicium conscientiæ sufficiat ad inducendam obligationem homini, ut operetur, vel omittat, præsertim si erret.*
5. *Quando possit homo licite operari cum conscientia dubia.*
6. *Quomodo sit utendum conscientia opinante, seu probabili ad recte operandum.*
7. *Quomodo sit utendum conscientia scrupulosa ad honestam actionem.*

TRACTATUS TERTIUS.

DE BONITATE ET MALITIA HUMANORUM ACTUUM.

DISPUTATIO I.

DE ACTU MORALI IN COMMUNI, QUIDQUE IN EO SIT ESSE MORALE.

Præcipuus scopus hujus tractatus est explicare hanc divisionem actus humani in bonum et malum, et quid sit unumquodque horum membrorum: quomodo inter se opponantur: an interdum misceri possint inter se, an possit unum in aliud transmutari, et quomodo adæquent divisionem, et alia quæ in discursu materiæ prosequemur. Ut ergo ad hæc omnia paretur via, necesse est prius intelligere quod sit ejus divisum et per quid constituatur communis ratio ejus, quia alioqui non potuerunt commode speciales rationes bonitatis moralis et malitiæ intelligi. Quoniam vero potissimum agitur nunc de actu morali ut moralis est, dicemus prius quid sit iste actus, et quas condiciones requiratur: deinde quid formaliter sit in ipso ipsum esse morale: et quoniam ab actu morali vel in ordine ad illum multa alia denominantur moralia, breviter etiam attingam quid sit in cæteris rebus illud esse a quo sic denominantur.

SECTIO I.

Quinam actus sint morales in homine.

1. *Moris significatio impropria.* — Primo quod sint in homine aliqui actus morales, certius est quam ut probatione indigeat, satisque constat ex communi modo loquendi omnium. Radix autem hujus denominationis a more desumpta est, nam apud Latinos idem est *morale*, quod ad mores pertinens, ut constat ex Tullio, lib. de Fato. Mos autem, ut notavit D. Thomas 1, 2, quæst. 58, art. 1, idem fere est quod frequens, sæpiusque repetitus idem

operandi modus: quæ frequentia vel similitudo in modo operandi interdum oritur ex inclinatione et determinatione naturæ: et hoc modo tribuitur interdum *mos* irrationabilibus et inanimatis rebus, sic enim dicuntur *mores* bestiarum, seu ferarum 2, Machab. 11, et Sapient. 12, infantium et insensatorum *more* viventes: sic etiam legimus *mores* cœli apud Plinium, lib. 14, cap. 1. Sed hæc metaphorica esse videntur, ut notavit D. Thomas, in 3, quæst. 23, quæst. 1, art. 4, quæst. 2, et Soto 1, de Just., quæst. 7, art. 2.

2. *Significatio propria.* — Proprie ergo dicitur *mos*, quando ille similis operandi modus oritur ex voluntaria determinatione operantis: et hoc modo dicuntur *mores* hujusmodi boni, vel mali, ad Hebr. 11, et Psalm. 67: *Qui habitare facit unius moris in domo.* Hinc D. Isidorus 5. Etym., cap. 3, dicit *morem* est vetustate firmatam consuetudinem: postea vero subdit consuetudinem esse jus quodammodo moribus introductum: in quibus definitionibus videtur quidem vitiosum circum committere: propter quod forte Soto citatus dicit *morem* interdum significare quemlibet actum, interdum frequentiam ipsam actuum, interdum vero habitum ex hujusmodi frequentia acquisitum. Sed revera ex primaria significatione hæc vox neque unum habitum, neque actum significat, sed ipsam frequentiam similium actuum. Inde vero orta est denominatio *actus moralis*, quatenus significat illum actum, ex cujus frequentia *mos* conficitur. Cum ergo per se notum sit dari humanos mores, eodem modo certum est dari in hominibus actus morales: sed quinam hi sint, hoc inquirimus.

3. *Prima opinio pro hac quæstione.* — *Ejus argumentum.* — Prima opinio censet actum moralem idem esse quod actum proprie et perfecte humanum, seu perfecte voluntarium:

de quibus quid sint, dictum est a nobis, tract. 1, initio, et tract. 2, initio, et videtur hæc esse sententia D. Thomæ 1, 2, in titulo et discursu, q. 18 et 19, semper enim movet quæstionem de actu humano, quam appellationem confundit cum appellatione *moralis*: et potest breviter suaderi, nam actus hoc ipso quod humanus est, est capax rectitudinis et honestatis, et contrarii defectus: ergo hoc ipso est moralis actus. Probatur consequentia, quia actus qui dividitur in bonum et malum, seu honestum et turpem, est ille qui est capax utriusque proprietatis: diximus autem actum moralem esse, qui in hæc membra dividitur. Antecedens vero probatur, quia ille est actus humanus, qui procedit ex perfecta deliberatione et facultate rationis et voluntatis: ergo hoc ipso quod talis est, potest esse conformis, vel difformis rationi, quam respicit ut principium et regulam: ergo hoc ipso est capax honestatis, vel turpitudinis, quæ sumuntur per ordinem ad regulam rationis.

4. *Secunda opinio ejusque ratio.* — Secunda opinio est actum moralem aliquid addere supra actum humanum, actualem scilicet libertatem: diximus enim supra libertatem non esse de ratione actus humani ut sic, quia potest actus procedere ex integra deliberatione et facultate rationis et voluntatis absque libertate. Diximus etiam posse esse perfecte voluntarium absque libero, quoniam objectum tale est, ut perfecte cognitum necessitatem inferat voluntati, et tanto melius, quanto melius cognoscitur: quod totum provenit non ex imperfecta, sed ex perfectissima facultate voluntatis: ad moralem autem actum non videtur sufficere tota hæc perfectio, si sit cum necessitate conjuncta, quia tunc determinatio talis actus provenit ab ipsa natura: ergo aliquid aliud oportet addere ad moralem actum, quod certe nihil excogitari potest præter libertatem.

5. *Prænotatio ad resultationem.* — Et quamvis forte dissensio inter has opiniones non sit multum de re ipsa, simpliciter tamen hæc posterior vera est, si commode explicetur. Suppono itaque actum moralem per se primo reperiri in actibus elicitis a voluntate, quia illi sunt soli capaces formalis honestatis et bonitatis, a qua homines denominantur boni, studiosi, ut dicam. Alii autem actus hominis qui denominantur morales recipiunt hanc denominationem ab actu voluntatis: et ideo interdum dicit D. Thomas *esse morale* per se reperiri in voluntate, per accidens vero in aliis potentiis, sive in actibus earum, quatenus subjacent

imperio voluntatis: explicato ergo hoc actu in voluntate, explicatus etiam erit in reliquis potentiis.

6. *Prima assertio.* — Dicendum primo, ut actus voluntatis moralis sit, necesse est ut procedat ex perfecta deliberatione rationis, non solum quatenus potest unum actum vel objectum cum alio conferre in ratione delectabilis, vel alio modo convenientis naturæ, sed etiam sub ratione honesti, aut turpis. Hæc conclusio colligitur ex theologis statim citandis, sed præcipue ex D. Thoma, qui hac de causa variis in locis docet rationem esse primam radicem moralis entis, ut patet 12, q. 18, art. 5, et quæst. sequenti, art. 1, præsertim ad 3 et 3, cont. Gent., cap. 10. Unde quæst. 2, de Malo, art. 4, dicit actum esse moralem, ex eo quod est actus rationis: quia vero ratio non est sufficiens, neque proximum principium eliciendi actum moralem, subdit statim, art. 6, actum moralem esse actum voluntarium a ratione procedentem: et art. 6 illius, q. 18, dicit actum exteriorem non habere rationem moralitatis, nisi quatenus est a voluntate, et idem recipit, quæst. 2, de Malo, art. 2, ad 13. Sunt ergo voluntas, et ratio deliberans, proprium principium *actus moralis* ut sic, illa ut eliciens, hæc ut regulans, seu dirigens. Est ergo de ratione moralis actus quod sit perfecte humanus, nam actus humanus est qui prædicto modo est a voluntate et ratione.

7. *Unde amplius confirmetur.* — Deinde hanc conclusionem confirmant quæ adducta sunt pro prima sententia in n. 3, præsertim illa ratio, quia actus moralis, juxta communem modum sentiendi omnium, est ille, ex quo confici possunt boni, vel mali mores hominum: sed hujusmodi actus est ille qui est a ratione potente deliberare de honestate, vel turpitudine morum. Et hac ratione in pueris non potest reperiri actus moralis, neque in amentibus, etiamsi juxta probabilem sententiam aliquorum possit in eis inveniri aliqua indifferentia in operando, et aliquis discursus et comparatio inter unum bonum et aliud, et inter commodum et incommodum: ergo prædictus concursus rationis est necessarius ad morales actus: et hæc conclusio amplius constabit ex sequenti.

8. *Secunda assertio.* — Dicendum secundo. Ut actus sit moralis, necesse est ut actualiter sit liber. Hæc conclusio sumitur ex Scoto, in 2, d. 40, ad 2, et Durando, d. 38, q. 1, Henrico, quodl. 13, quæst. 1, Soto 1, de Just., q. 7, art. 2, et Navarro, præludio 6, n. 2 Summæ:

estque aperta doctrina D. Thomæ, in 2 loco paulo antea citato, ubi dicit ibi incipere genus *moris*, ubi primum dominium voluntatis invenitur: dominium autem voluntatis est per libertatem. Ita habet in 2, d. 24, q. 3, a. 2, et clarius in 3, d. 23, q. 1, art. 2, quæst. 2, ubi id colligit ex etymologia nominis, n. 2, a nobis explicata. Idem insinuat, 1 p., q. 19, art. 1, ad 3. Ratio vero est, quia mores proprie dicuntur solum de actibus liberis, quia frequens eorum similitudo, seu repetitio oritur solum ex voluntaria determinatione operantis: in actibus autem necessariis oritur a natura. Et confirmatur, nam amor beatificus licet sit a voluntate, et a ratione plene considerante, nihilominus non est actus moralis, solum quia est necessarius. Tandem ad actum moralem ut sic sequuntur hæc proprietates quod sit laudabilis, vel vituperabilis, capax meriti, vel demeriti, etc., quæ non possunt reperiri nisi in actu libero.

9. *Objectio contra nunc probata.* — Dices: hæc sola conditio sufficit, juxta dicta, ad moralem actum, et potest separari a priori explicata in præcedenti conclusione: sine causa igitur tot conditiones exegimus. Major patet, quia ex hoc quod actus sit liber, est sufficiens ad constituendum morem per similem frequentem repetitionem, quæ erit ex intrinseca determinatione agentis, cum sit libera. Minor autem ostenditur, nam si quis utens ratione actu deliberet de actione aliqua ex temporibus rationibus convenientiæ, vel disconvenientiæ, nihil advertens de honesto, vel turpi, tunc libere operabitur, et eliget, verbi gratia, quod est delectabilius, vel commodius ad vitam tuendam, et carebit tunc deliberatione rationis in prima conclusione posita: poterit ergo tunc esse actus moralis absque illa deliberatione.

10. *Prima dilutio.* — *Secunda dilutio.* — Respondetur imprimis fortasse casum esse moraliter impossibilem, quia oportet illam inadvertentiam ad honestum, vel turpe esse prorsus involuntariam, quia si esset voluntaria, jam esset in potestate hominis talis deliberatio actualis, et hanc diximus esse necessariam ad moralitatem actionis: vix autem intelligi potest hominem actu operari libere perfecta et rationali libertate, quin sit in potestate ejus deliberare etiam de honestate, vel turpitudine talis actionis, juxta dicta, tract. 2, disp. 4, sect. 3. Secundo dicitur, admissio casu, quod illa inadvertentia sit prorsus naturalis, tunc illum actum non posse dici absolute et

simpliciter *moralem*. Primo quidem, si ad nominis radicem attendamus, quia actus non est natus ita fieri, ut ex eo possit confici mos, quia talis modus operandi est rarissimus, et casualis, et præter voluntatem humanam: quare omnibus pensatis prout hic et nunc fit, non potest dici quod sit ex intrinseca determinatione ipsius operantis. Deinde quia actus moralis proprie dictus est in ordine ad rectitudinem, vel obliquitatem morum, et ideo necessario requirit capacitatem hujus rectitudinis, vel obliquitatis: ille autem actus prout in eo casu fingitur, est incapax rectitudinis, et consequenter obliquitatis, et ideo non est moralis, et ut sic dicendus est indeliberatus.

11. *Ad argumentum in num. 3.* — Ad fundamentum prioris sententiæ est facilis responsio. Nam quod attinet ad D. Thomam et alios auctores, loquuntur fere semper de homine viatore, in quo nunquam separantur *perfectum rationale, voluntarium et liberum*, et ideo pro eodem reputant actum humanum et moralem. Ad rationem dicitur rectitudinem illam, honestatem, vel bonitatem, quæ potest inveniri in actu necessario voluntatis, verbi gratia, in amore beatifico, esse quamdam rectitudinem naturalem et physicam, non proprie moralem, de quo latius infra, disputatione tertia.

SECTIO II.

Quid sit in hujusmodi actu morali ipsum esse morale.

1. *Ratio prima dubitandi.* — *Ratio secunda.* — Ratio dubii esse potest, quia in hoc actu possunt duo considerari, scilicet substantia ipsius actus, quæ est veluti quid materiale et formalis ipsa denominatio seu forma illa, a qua actus denominatur *moralis*. De primo constat esse ipsam entitatem actus, quæ est etiam quid physicum et naturale. De secundo autem valde obscurum est quid sit. Nam imprimis non potest esse ens rationis proprie dictum, quia hoc esse *morale* est in rebus ipsis, intellectu nihil fingente, vel comparante. Item hoc esse morale est radix proprietatum realium, meriti, etc., ens autem rationis nihil reale potest conferre. Deinde non potest esse extrinseca denominatio ab aliqua re sumpta: primo, quia hæc denominatio fere nihil differt ab ente rationis, quia cum non sit in re ipsa denominata, solum fieri videtur per intellectum comparantem unam rem ad alteram, verbi gratia, visionem ad objectum ac si in illo esset. Unde non vi-

detur hæc denominatio extrinseca sufficere ut actus sit dignus laude, vel præmio ratione illius, quia nihil in eo ponit. Secundo, quia hæc denominatio *moralis* est analogica et primo convenit actibus voluntatis, reliquis autem rebus in ordine ad illos, quia sunt principia eorum, vel quid simile: in omni autem analogo primum analogatum est intrinsece tale, reliqua extrinsece per habitudinem ad illud: ergo oportet ut hoc esse *morale* sit intrinsece in actu voluntatis: non ergo est per denominationem extrinsecam. Ac tandem omnis forma extrinsece denominans unam rem, debet esse intrinsece in alia, ut visio denominans extrinsece objectum visum, est intrinsece in visu, quia cum sit forma realis, oportet ut alicubi realiter insit: sed hoc esse *morale* non reperitur intrinsece in alio præter actum voluntatis: ergo non potest esse in illo per solam denominationem extrinsecam. Aliunde vero non videtur esse posse aliqua realitas intrinseca actui, ut patebit facile discurrendo per rationes omnium prædicamentorum, et ex dicendis constabit: quid ergo est?

2. *Prima opinio.*—Prima opinio esse potest *moralitatem* actuum voluntatis esse ipsam essentialem et intrinsecam entitatem ejus, ita ut hoc esse non dicatur *morale*, quia non sit etiam naturale et physicum, sed quia est tale ens quod ex natura sua habet fieri a voluntate rationali per rationem directam et motam. Fundamentum esse potest præter rationes dubitandi positas, quia talis actus per se et natura sua dicit realem habitudinem ad suum principium quod est voluntas et ratio, et ad suum objectum per rationem propositum; sed ex vi hujus habitudinis est actus moralis, quia respicit principium et objectum morum: ergo. Et videtur huic sententiæ favere D. Thomas interdum, dicens *esse morale* per se convenire actibus elicitis a voluntate, aliis per accidens, ut significat 1, p., quæst. 19, art. 1, clarius in 3 dist., 25 quæst., art. 4, quæst. 2.

3. *Refellitur primo.*—*Refellitur secundo.*—Sed hæc sententia sustineri non potest, procedit enim ex defectu duplicis distinctionis: nam cum agimus de *esse morali*, loqui possumus aut de illo esse quod denominatur *morale*, aut formaliter de ipsa formali denominatione, aut forma unde sumitur. Priori modo ipsum physicum et naturale esse actus voluntatis denominatur *morale*, quando habet omnia ad moralitatem requisita, sic enim actus ipse quo voluntas aliquid vult, actus moralis dicitur: constat autem illum actum habere phy-

sicam entitatem. Hic autem non hoc inquiremus, sed ipsam formalem rationem denominantem, et hanc non potest habere actus ex vi solius entitatis suæ physicae, quia potest esse tota entitas actus physica et naturalis, et nihilominus non sit moralis actus: denominatio autem quæ sumitur ex sola entitate præcise sumpta, est inseparabilis ab illa. Assumptum patet, quia actus voluntatis sine deliberatione rationis elicited tunc non est *moralis*, si autem accedit rationis deliberatio, fit *moralis*, manente eadem entitate actus in voluntate. Idemque erit in amore necessario et libero, qui potest esse idem secundum substantiam et entitatem, ut dictum est. Secundo deficit hæc sententia, quia aliud est loqui de aptitudine, seu capacitate, quam habet actus ut moralis sit, aliud vero de actuali moralitate ejus. Primum habet actus voluntatis ex vi suæ physicae naturæ, et hoc probat ratio prædictæ sententiæ, quia hoc ipso quod hic actus natus est, ab his principiis oriri, et tendere in tale objectum, est capax mortalitatis per se primo, et non per alium actum, quod fere voluit docere D. Thomas, citatis locis, in num. 2, non tamen habet actualem moralitatem ex vi hujus capacitatis, quia recte fieri potest, ut actus ex natura sua possit fieri hoc, vel illo modo, et tamen ut actu non ita fiat. Sic ergo potest etiam natura sua postulare, vel saltem admittere, ut morali modo fiat, et consequenter ut actus moralis sit, et tamen non ita fieri. Nos ergo non agimus de capacitate moralitatis, de qua potest prædicta sententia verificari, sed inquiremus actualem statum moralitatis, per quid constituatur.

4. *Secunda opinio.*—Secunda opinio dicit hoc *esse morale*, ultra entitatem et substantiam actus addere realem quemdam modum intrinsece efficientem actum voluntatis, sine quo non erit moralis, et illo posito non poterit non esse. Hic autem modus poterit explicari aut ad similitudinem utilitatis actus, nam *utilitas* est modus realis in actu vitali, sed esse morale est quoddam esse vitale, nam principium morum ut sic, vitale est. Deinde potest explicari juxta probabilem sententiam asserentem *esse liberum*, esse realem modum in actu libero voluntatis, quia libertas est perfectio voluntatis non solum in actu primo, sed etiam secundo: ergo est aliquid reale non solum in ipsa potentia, sed etiam in ipso actu: ergo cum non sit substantia ejus, erit saltem modus ejus: ergo erit idem de *esse morali*, quod vel est idem cum *esse libero*, vel conjunctum cum illo.

5. *Impugnatur.*—Hæc vero sententia etiam mihi displicet, quia non potest satis explicari, vel intelligi id quod affirmat: in actu enim voluntatis (et idem est de actu immanenti cuiuscumque potentia) præter specificam entitatem actus non potest intelligi modus aliquis, nisi aut per intensionem in subjecto, aut per extensionem ad subjectum, aut per habitudinem et dependentiam a suo principio, quia ille actus non habet in se aliam transcendentem habitudinem, neque aliquod entitatis absolute, in qua non includantur hæc beatitudines, vel aliqua ex illis. Sed ille modus qui dicitur *esse moralitas* actus voluntatis, non potest esse extensio ad subjectum, neque intensio in subjecto, quia sicut potest tota substantia actus reperiri sine *moralitate*, ita tota extensio et intensio actus potest esse sine *moralitate*, potest enim voluntas magno et parvo conatu ferri indeliberate et necessario, ex quo conatu sequitur intensio: potest etiam eodem modo ferri in plura, vel pauciora objecta, in quo consistit illa veluti extensio actus: in his ergo duobus modis non potest consistere esse morale. Rursus etiam dependentia realis et physica, quam actus voluntatis habet a suo proximo principio, potest esse sine *moralitate*: ostendimus enim in superioribus actum voluntatis cum eadem dependentia a voluntate, nunc posse esse liberum, postea necessarium solum propter diversam proportionem objecti ex parte intellectus.

6. *Evasio præcluditur.*—*Ad evasiones in num. 4.*—Quod si quis dicat non dependentiam physicam, sed moralem esse modum illius quid dicitur moralitas actus. Primum in hoc petitur principium, nam inquiri per quid illa dependentia physica fiat moralis. Et deinde non defendit opinionem, quia dependentia non est modus intrinsecus et realis, nisi quatenus physica est, nam dicitur habitudinem ad causam per se realiter et physice influentem, et quidquid præter hoc addit, cum non dicat physicum influxum per se, nihil reale, novum et intrinsecum ponit in effectu: nullus ergo excogitari potest talis modus: neque exempla allata illum declarant, nam *esse vitale* in actu, præter substantiam actus nihil aliud est nisi dependentia physica a proximo principio vitali: hoc autem licet necessarium sit ad actum moralem, de quo agimus, quia oportet esse elicited a voluntate, tamen id non satis est ad moralitatem actus, ut ex dictis patet, quia stante eadem dependentia vitali ab eodem principio vitæ, stat actum esse vel non esse

moralem. Exemplum autem de libertate potius confirmat oppositum, quia ratio libertatis formaliter reperitur in potentia: in actu vero non, nisi includendo denominationem a potentia, quia ipse formaliter in se continet determinationem ad unum: tamen quia est a potentia, in cuius potestate est non sic determinari, ideo actus ipse denominatur indifferens, seu liber.

7. *Tertia opinio declaratur.*—Tertia opinio esse potest, hoc esse morale actus esse respectum quemdam ad rectam rationem, id est, legem ut regulantem actum voluntatis: est enim actus voluntatis conformis, vel difformis rei, quæ conformitas, vel difformitas in relatione consistit: sicut similitudo et dissimilitudo: unde sicut ab his relationibus potest abstrahi quidam conceptus communis relationis fundatæ in qualitate, ita ab hac relatione conformitatis, vel difformitatis potest abstrahi conceptus communis respondens ad rectam rationem, quæ potest appellari *regulabilitas*. Fundamentum esse potest, quia *esse morale* dividitur per bonum et malum morale, tanquam per differentias per se, ut colligitur ex D. Thoma, 1, 2, q. 19, a. 1, sed bonitas, vel malitia moralis consistit formaliter in conformitate, vel difformitate ad rationem rectam: ergo communis ratio *esse moralis* debet consistere in ratione respectiva communi abstrahibili ab illis membris, quæ non potest esse alia nisi *esse regulabile* per rationem rectam.

8. *Rejicitur propter duo falsa quæ supponit.*—Hæc sententia et est insufficientis ad rem explicandam, et est in rigore falsa: et primo quidem supponit bonitatem moralem consistere in conformitate illa respectiva, quod valde dubium est, et magna indiget explicatione. Deinde supponit, a bonitate et malitia formaliter sumptis posse abstrahi conceptum communem alicujus relationis, quod forte etiam falsum est, quia illa duo privative opponuntur, si de eis formaliter loquamur: inter privationem autem et habitum nulla est convenientia communis: unde actus moralis bonus et malus possunt quidem convenire quasi materialiter in communi ratione actus, vel positivæ habitudinis ad objectum per rationem propositum: tamen formaliter ratione malitiæ et bonitatis sunt primo diversi. Sed hæc omitto, quia pendet ex infra tractandis.

9. *Prænotatio duplicis sensus dictæ opinionis.*—Duobus igitur modis potest intelligi hoc *esse regulabile* per rectam rationem. Primo ut recta ratio habeat rationem veram præcepti,